

¹ Dit artikel is een uitgebreide en herziene versie van de lezing die ik op 28 oktober 2003 verzorgde voor de Werkgroep Muntel Historie en is grotendeels gebaseerd op het helaas onvolledig overgeleverd archief van de vereniging. Voor de mogelijkheid tot inzage van dit archief dank ik het bestuur van de vereniging 'Eigen Bezit'. Voor hun bereidwillige hulp hierbij dank ik Annemarie Botden, bestuurslid van de vereniging 'Eigen Bezit' en Frans Peters, secretaris van de Werkgroep Muntel Historie, een werkgroep van de Cultuurhistorische vereniging De Boschboom.

² Zie: Hans Willems en Eddy Smits, 'Plannen voor de Muntel' in: Th. Hoogbergen (red.), *De Muntel (1921-2001)* ('s-Hertogenbosch, 2001) 13-24.

³ F.J. van Gaal, *Socialisme en zelfstandige arbeidersbeweging in 's-Hertogenbosch 1886-1923. Over organisatie en mentaliteit (Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland, LXXXI)* (Tilburg, 1989) 47-48.

Door Jac. Biemans

In 2003 was het precies honderd jaar geleden dat in 's-Hertogenbosch woningbouwvereniging 'Eigen Bezit' werd opgericht. Vandaag de dag is 'Eigen Bezit' een van de kleinste en laatste zelfstandige woningbouwverenigingen van Nederland. De vereniging realiseerde in de eerste helft van de twintigste eeuw woningen in de nieuwe stadsuitbreidingen van 's-Hertogenbosch, zoals in de wijk de Muntel. Hieronder volgt de geschiedenis van deze woningbouwvereniging, met name gedurende die eerste halve eeuw van haar bestaan.¹

Van nieuwe dingen

Sociale woningbouw werd na 1900 steeds belangrijker. Daarvoor was echter wel grond nodig, betaalbare en geschikte bouwgrond. Die kwam in 's-Hertogenbosch na eeuwen weer beschikbaar. De stad kreeg met de opheffing van de vestingstatus in 1874 de mogelijkheid om ook buiten de beknellende stadswallen te bouwen. Nadat men uiteindelijk rond 1890 in staat was om het laaggelegen gebied buiten de veste met veel zand op te hogen, kwam ten westen van de oude stad de eerste stadsuitbreiding, toepasselijk Het Zand genoemd, tot stand. Voor de tweede stadsuitbreiding, ten noordoosten van de stad, later de Muntel genaamd, werden de eerste plannen al in 1904 ontwikkeld, maar pas vanaf 1920 verrezen hier de eerste woningen.² De autoriteiten wilden op deze plek met name woningen voor de laag betaalde arbeiders bouwen. Maar door de hoge kosten van de bouwgrond werd die ambitie niet gehaald. Van groot belang voor de ontwikkeling van de sociale woningbouw was de encycliek van paus Leo XIII (1878-1903), Rerum Novarum of 'Van nieuwe dingen'. Hierin behandelde de rooms-katholieke kerkvorst voor het eerst het sociale vraagstuk, de toestand van de arbeiders. Hij wees daarbij op hun recht op vereniging en privaat bezit. Rooms-katholieke geestelijken brachten, geïnspireerd door deze ideeën, arbeiders samen in rooms-katholieke werkliedenorganisaties. Religieuze politieke motieven speelden hierbij ook een belangrijke rol. De geestelijkheid wilde een dam opwerpen tegen het opkomend socialisme.³ Een derde belangrijke ontwikkeling voor de sociale woningbouw was zeker ook de in 1901 tot stand gekomen Woningwet. Deze wet beoogde de woningbouw aan strengere regels te onderwerpen en de volkshuisvesting te verbeteren. Dat laatste kreeg vorm door financiële steun aan woningbouwverenigingen, nieuwe bouwvoorschriften en opruiming van krotten.

▼ Van Heurnstraat, eerste complex
'Eigen Bezit' in de wijk 't Zand.

► Links: 'Eigen Bezit' vroeger.

► Rechts: 'Eigen Bezit' 2004.

'Nette en flinke werkmanswoningen'

Op zondagmiddag 18 januari 1903 vond in een van de lokalen van het gebouw de Sint-Paulusvereniging (een rooms-katholieke vereniging tot bestrijding van drankmisbruik) in 's-Hertogenbosch de oprichting plaats van een nieuwe woningbouwvereniging.

Dat gebeurde op initiatief van Arnoldus Andreas van Well (1867-1946), een steenhouwer uit de Korte Tolbrugstraat.

Men kwam bijeen 'ten einde plannen te beramen te komen tot eene Coöperatieve vereeniging, ten doel hebbende nette en flinke werkmanswoningen te bouwen welke later in eigendom aan de deelnemers bewoners zouden kunnen komen.'

Na een uiteenzetting van de plannen werd uit de aanwezigen een voorlopig bestuur gekozen, bestaande uit initiatiefnemer A.A. van Well (president), W.A. Rijnaars (vice-president), F.P. Mommersteeg (eerste secretaris), A.J. Hurkmans (tweede secretaris), F.M. Jansen (penningmeester), A. van den Broek (eerste commissaris) en M. Vorstenbosch (tweede commissaris).

Diezelfde avond vond om 20.30 uur de eerste vergadering plaats. Onder de vele aanwezigen bevonden zich twee inspecteurs van de woningwet, die ook de Hoofdinspecteur van Volksgezondheid vertegenwoordigden.

Dat was voor de aanwezigen een blijk van 'grooten zedelijken steun en ingenomenheid met ons doel'.

Voorzitter Van Well zette het doel uiteen: woningen bouwen, ingericht naar de eisen van de tijd. De woningen zouden later gemeenschappelijk eigendom kunnen worden; ze zouden wel in erfrecht komen, maar onvervreemdbaar eigendom van de vereniging zijn. Hoofdvoorwaarde hierbij was, dat elke deelnemer of bewoner verplicht was een som van 100 gulden in contanten te storten, waarvoor de vereniging echter vier procent rente zou uitkeren. Dit bedrag was nodig om grond aan te kunnen kopen.

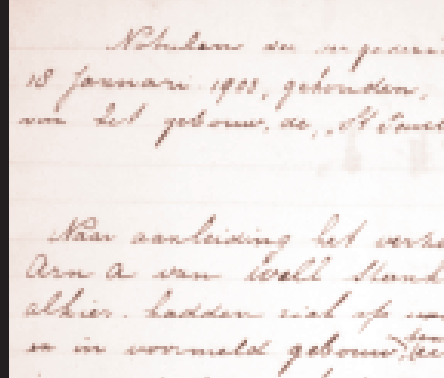
Van Well had al lang plannen om tot een dergelijke vereniging te komen. Hij vond alleen dat hij hulp nodig had.

Daarom won hij advies in bij 'meer in ontwikkeling boven hem staande personen' uit 's-Hertogenbosch en omgeving.

Van Well citeerde Dr. Ariëns (1860-1928), de rooms-katholieke geestelijke en sociaal voorman. Deze stelde 'dat gemeenschappelijk eigendom beter is dan eigen woningen want dat dit doorgaans vergulde armoede kan genoemd worden'. Ariëns verzorgde bijna twee maanden later, op 15 maart 1903, een lezing in de Liedertafel te 's-Hertogenbosch. Op die avond kwam ook 'Eigen Bezit' bijeen. Veel leden van 'Eigen Bezit' verlieten toen haastig hun eigen samenzijn om de toespraak van Ariëns te kunnen horen. Onder hen ook voorzitter Van Well, die zelfs vergat de vergadering officieel te sluiten.

⁴ Deze en de navolgende gegevens zijn, tenzij anders vermeld, hoofdzakelijk afkomstig uit het eerste (en enige bekende) notulenschrift van de vereniging, dat zich in het archief van 'Eigen Bezit' bevindt en de periode van 18 januari 1903 tot en met 24 juli 1904 beslaat.

Opmerkelijk is dat op het etiket aan de voorzijde de naam van de vereniging is gewijzigd van 'Eigen Hulp' in 'Eigen Bezit'.

Daarvoor echter, in januari, raadpleegde Van Well in 's-Hertogenbosch pater A.W. de Groot C.S.S.R. over zijn plannen. Deze redemptorist, door Van Well aangeduid als 'den vriend van den werkman bij uitnemendheid', beloofde zijn voortdurende raad en steun. Hoewel in de notulen nog eens expliciet werd gesteld dat het plan tot oprichting van Van Well uitging en niet van De Groot, zou de laatste later wel als de oprichter van 'Eigen Bezit' worden beschouwd. Tijdens deze eerste vergadering besprak Van Well de middelen ter compensatie voor de rentekosten op het op te nemen kapitaal. Hiervoor dacht hij aan de invoering van een wekelijkse contributie van 25 cent per week, voorts aan verplichte coöperatieve inkopen bij een bakker, slager en koloniaalhandelaar voor elke deelnemer. De verkregen korting kon de vereniging besteden aan rentebetaling. Het mooie plan van Van Well zou volgens hem slagen als zich tenminste dertig personen zouden aanmelden als lid van de vereniging. Zij die het geld moesten lenen, konden het bij pater De Groot brengen, 'welke toch wel zeker een goede borg zou zijn'. Initiatiefnemer Van Well verzocht de aanwezigen die hun goedkeuring aan dit plan hechtten, de presentielijst te tekenen. Vierentwintig personen deden mee. Onder hen eenvoudige ambachtslieden zoals een schoenmaker, brievenbesteller, een assistent bij de posterijen, instrumentmakers en loodpleetters. Zeven van de vierentwintig aanwezigen gaven te kennen dat ze tot het voorlopig bestuur wilden toetreden. Aan het eind van de eerste bijeenkomst sprak de Heer Bleijs, Inspecteur der Woningwet, mede namens zijn collega Joosten en uit naam van Dr. Woltering, Hoofdinspecteur der Volksgezondheid, een woord van opwekking.⁴

De opbouw van 'Eigen Bezit' werd voortvarend ter hand genomen. Reeds een week later vergaderde men opnieuw. Voorzitter Van Well vond dat de vereniging 'Roomsch' moest zijn. De leden van 'Eigen Bezit' mochten geen lid zijn van een andere coöperatie. Een artikel in deze geest werd in de statuten opgenomen op uitdrukkelijke wens van raadsman pater De Groot. Hij wilde zo leden van Broederhulp weren, een neutrale vereniging. Ondanks protesten van enige leden achtte men de katholieke grondslag in het belang van de vereniging, ook omdat deze anders de 'zoo noodzakelijke steun' van persoonlijkheden als pater De Groot zou moeten missen. Alle inspanningen om het rooms-katholiek karakter van de vereniging te waarborgen ten spijt, kwam dat in de naam van de vereniging niet tot uiting. Tot 1925 voerde men de naam 'Coöperatieve Bouwvereniging 'Eigen Bezit''. In de eerste statuten, verleden voor notaris A.L.A. van Meerwijk op 17 maart 1903, gepubliceerd

⁵ Archief 'Eigen Bezit', afschrift statuten 1903; aandeelboekje met statuten na wijziging 1905; afschrift wijziging statuten 1912; idem, 1925.

► Knus in de huiskamer op de Pelssingel.

in de Staatscourant van april, komt het woord rooms-katholiek niet eens voor. Pas in een statutenwijziging in 1905 werd toegevoegd dat alleen belijders van de rooms-katholieke godsdienst lid konden zijn. Van een lid verlangde men ook dat hij loyaal was aan de katholieke zaak. Wie lid werd van een neutrale vereniging, terwijl er een rooms-katholiek alternatief was, kon geen lid blijven van 'Eigen Bezit'.⁵

25 Januari 1903 staat geboekstaafd als de officiële oprichtingsdatum van 'Eigen Bezit'. De contributie werd vastgesteld op een kwartje. Het bestuur stelde de gemeenteraad van de oprichting op de hoogte. In februari 1903 werd met bijna algemene stemmen het definitieve bestuur van de vereniging gekozen: A.A. van Well president, W.A. Rijnaars vice-president, F.P. Mommersteeg secretaris, A.J. Hurkmans tweede secretaris en F.M. Jansen penningmeester. Ook werden de leden van een bouwcommissie of commissarissen van toezicht benoemd: J.B. van Vugt, president, M. Vorstenbosch, secretaris en J.P.A. de Reeper, commissaris.

'Zeer gezellig bij elkaar'

Dit eerste officiële bestuur werd gemachtigd tot aankoop van grond van de gemeente voor 35 huizen.

De beoogde grondprijs bedroeg f 4,00 tot f 4,50 per vierkante meter. In totaal kocht het bestuur circa 1700 vierkante meter. Hierbij viel het oog van het bestuur op een nog onbebouwd deel van de Van Heurnstraat in de wijk Het Zand, dichtbij het spoorwegstation. De gemeente ging echter niet akkoord en vroeg tenminste f 6,00 per vierkante meter. De gemeente was wel bereid om elders grond aan te bieden. Daar was het bestuur van 'Eigen Bezit' weer niet tevreden mee, omdat de grond niet 'voor ons doel zoo schoon gelegen' was. Daarop besloot het bestuur om toch maar tot zes gulden te gaan. Het eerste bod zou f 5,00 per vierkante meter bedragen. Daarbij trachtte het bestuur van 'Eigen Bezit' de medewerking te krijgen van enige gemeenteraadsleden.

De voorzitter van de bouwcommissie, J.B. van Vugt, presenteerde op 15 februari 1903 in de ledenvergadering een door hem zelf getekend plan. De huizen bestonden uit een voorkamer met alkoof, een huiskamer met groot alkoof en een keukentje, een kelder en kasten, 'hetgeen door allen zeer werd geprezen, en velen zich alreeds verbeeldden zeer gezellig in die huiskamer met moeder de vrouw en de kindertjes bij elkaar te zitten'.

◀ Plaquette die herinnert aan de eerste steenlegging (1903) en renovatie (1992) van het oudste complex van 'Eigen Bezit' in de Van Heurnstraat.

▶ Uitreiking lintje aan de heer Mommersteeg 1988. 65 jaar als boekhouder en als lid van de raad van toezicht van de coöperatieve bouw-

Een maand later besloot de vereniging op voorstel van penningmeester Jansen om extra grond aan te kopen als de vierkante meterprijs niet meer dan f 5,00 zou zijn. De huizen zouden dan in plaats van vijf en een half, zes meter breed kunnen worden. Het College van B. en W. beschikte afwijzend op het verzoek van 'Eigen Bezit'. Het bestuur verzocht het College vervolgens zijn bod in de gemeenteraad in te mogen brengen. In april 1903 kon het bestuur van 'Eigen Bezit' de leden meedelen dat de gemeente de grond had toegewezen voor een bedrag van f 5,00 per vierkante meter. Architect Hoenselaars uit de Kruisstraat ontwierp de woningen tegen een beloning van twee procent van de bouwsom. Hij lichtte in de vergadering van 5 april zijn plan toe. Na 'een kleine wijziging in den uitgang en het plaatsen van de plee' werd dit plan goedgekeurd.

Op zondag 21 juni 1903 was de vereniging, 29 leden tellend, in een buitengewone vergadering te gast in het klooster van de paters Redemptoristen aan de Sint-Josephstraat. Hier maakten de leden kennis met pater De Groot. Op zijn voorstel werd E. de Heusde van der Sluyse benoemd tot bestuurslid van de vereniging in de functie van administrateur. Dit nieuwe bestuur kreeg goedkeuring om een geldlening aan te gaan van f 36.000,00 tegen een rente van 4%. Enkele weken eerder waren de dertig te bouwen boven- en benedenwoningen door loting toegewezen aan de leden. Voorzitter Van Well kreeg, op voorstel van de secretaris, de eerste keus. Ondanks problemen met de aanbesteding vond op 30 juni 1903 de plechtige eerste steenlegging plaats van het eerste complex van de nieuwe vereniging 'Eigen Bezit' aan de Van Heurnstraat. Dat gebeurde in aanwezigheid van burgemeester Van der Does de Willebois, pater De Groot en een groot aantal belangstellenden. De huur ging een week na het betrekken van de woning in. Op die manier was de nieuwe bewoner gevrijwaard van het betalen van huur in de week dat hij verhuisde. In de maand november werden de eerste huizen betrokken. De vereniging wist bij enkele winkels - een slager, bakker en kruidenier - volgens plan korting te bedingen, een 'premiestelsel op contante betaling'. De Heusde van der Sluyse deed bovendien zijn best door gezamenlijke inkoop van steenkolen een lage prijs te bedingen en hierop nog enige procenten voor de vereniging te krijgen.

Inmiddels traden er vrijwel elke vergadering nieuwe leden tot Eigen Bezit toe. Met het oog op deze uitbreiding van de vereniging besloot het bestuur reeds in januari 1904 opnieuw grond aan te kopen in de Van Heurnstraat. Dit gebied grensde aan de al eerder betrokken woningen en de Oisterwijkstraat.

⁶ Archief Redemptoristen, Wittem, *Kroniek van de Broederschap der H. Familie te 's-Hertogenbosch*, 161; 20 juli 1915 (correspondentie Werkgroep Muntel Historie 's-Hertogenbosch, met dank aan Frans Peters).

► Bisschop, uit Chili, op bezoek bij familie van Geffen met kinderen, waarvan een priester en twee kloosterlingen.

De nieuwe woningen werden verhuurd voor een prijs van f 1,85 tot f 2,60 per week. Nog datzelfde jaar werd een nieuwe lening gesloten van f 32.500,00 voor de bouw van dertig woningen in de Muntelstraat en vierentwintig aan de Overlaatweg. Zo bouwde 'Eigen Bezit' in twee jaar tijd vier complexen met in totaal 98 woningen. De eerste dertig bewoners storten ten minste f 100,00 als aandeel. Om minder draagkrachtige leden tegemoet te komen, werd van hen slechts f 10,00 als aandeel gevraagd. Zij kregen daarbij dezelfde rechten als de leden die het volle pond betaalden. De eerste balans sloot af met een positief saldo van ruim f 93.000,00.

Ter gelegenheid van het bezoek van koningin Wilhelmina en prins Hendrik aan 's-Hertogenbosch in 1904 besloot het bestuur alle woningen van 'Eigen Bezit' in de Van Heurnstraat van een vlag te voorzien. Mocht de koningin door de Van Heurnstraat gaan, dan zou administrateur De Heusde van der Sluysse haar een door hemzelf betaald bloemboekje aanbieden.

'Scherp en opposant'

De jaren die volgden, waren moeilijk. Zo woedde in de vereniging een diepgaand conflict. In 1910 werd initiatiefnemer en eerste voorzitter Van Well opgevolgd door J.H. Heijnen, agent van levensverzekeringen. Heijnen bleef aan tot 1913 en vond zijn opvolger in F.J.F. Vismans, directeur van de Provinciale Bank. Eerder, in 1909, was ook stimulator en geestelijk adviseur pater De Groot uit 's-Hertogenbosch overgeplaatst. 'Eigen Bezit' kon nu echter rekenen op de steun van de elkaar opvolgende directeurs van de 'Aartsbroederschap der H. Familie in de Sint-Josephkerk', de paters redemptoristen P. van Kessel (1909-1912), P. Voets (1912-1913) en A. van Dam (1913-1921). Deze laatste trok zich in 1915, na overleg met zijn superieuren, terug. Als reden gaf hij op 'de voortdurende onaangenaamheden van den beginne af ondervonden door alle geestelijk adviseurs van sommige leden; de scheve positie waarin de geestelijk adviseurs kwamen te staan als Directeur der H. Familie tegenover sommige leden der H. Familie, tevens leden van 'Eigen Bezit'; het nadeel door onenigheid gebracht aan den goeden naam der H. Familie; vooral het ongepast optreden van Arnold van Well tegenover den geestelijk adviseur.'⁶ Wat was er aan de hand? De besturen leidden de vereniging tot 1913 eerlijk en te goeder trouw. Maar ze handelden met name op financieel gebied niet altijd even verstandig. Met de komst van voorzitter Vismans in 1913 kwam hierin verbetering. Maar in de algemene ledenvergadering van maart 1914 keurde de raad van commissarissen de balans en verlies- en winstrekening van

RAPPORT

van den Voorzitter-Scheidsrechter inzake het
hangende geschil, over het beheer en bestuur der
COÖPERATIEVE BOUWVEREENIGING „EIGEN BEZIT”
tusschen het bestuur dezer vereeniging en
een deel der leden eenerzijds en
den heer A. A. van Well en
een ander deel der leden
anderzijdsch.

de vereniging toch nog af. De ledenvergadering keurde de balans echter goed. Daarmee bracht ze de raad van commissarissen, onder wie A.A. van Well, in verlegenheid. De raad van commissarissen werd als ontslagen beschouwd.

Nu volgde een lange conflictueuze periode voor 'Eigen Bezit'. Van Well voerde hierbij de boventoon. Volgens eigen zeggen had hij een karakter dat 'altijd te scherp en opposant is'. Dit leidde tot heel wat tweespalt. In 1916 trok de geestelijk adviseur zich terug en trad het hele bestuur af. Oorzaak: Van Well werd wederom tot lid van de raad van commissarissen gekozen. In maart 1916 schreef hij op eigen titel een buitengewone algemene ledenvergadering uit. Hij formuleerde elf klachten tegen het bestuur van 'Eigen Bezit'. Na een uitgebreid onderzoek tussen mei en oktober 1916, verricht door een speciale commissie onder leiding van voorzitter-scheidsrechter B.A. Beaudoux, werd Van Well op vrijwel alle punten in het ongelijk gesteld. In een buitengewone algemene ledenvergadering op maandag 26 november 1916 stond het rapport over het geschil over beheer en bestuur van de vereniging ter discussie. De samenstellers van het rapport concludeerden dat de raad van commissarissen 'zéér veel aan de plicht van medebesturen en vredelievende samenwerking hebben te kort geschoten.'

In het rapport stond dat Van Well de laster aan het adres van voorzitter Vismans in vergaderingen en in Het Huisgezin moest herroepen. Hij moest zich als een ordelijk verenigingslid gedragen. Deed hij dat niet, dan zou de vereniging hem royeren. Met het in het ongelijk stellen van Van Well loste het bestuur nog een ander probleem op. Het bestuur van 'Eigen Bezit' had de scheidsrechterlijke commissie in het conflict onder meer de vraag voorgelegd: 'Is het niet diep treurig dat eene vereeniging die op Rooms Kath. Grondslag opgericht is, verstoken moet blijven van een geestelijk adviseur en zulks alléén omdat het lid zo onhebbelijk en oneerbiedig tegen Eerw. Heeren adviseurs optreedt?' De scheidsrechter noemde de onafgebroken agitatie en obstructie, vermengd met vlijmscherpe verwijten, schadelijk voor de vereniging. 'Daardoor wil geen priester meer adviseur zijn, maar ook zéér verdienstelijke bestuursleden worden dit gewroet te moede.' De afsluiting van het conflict met Van Well eind 1916 leidde tot een herstel van de contacten met de geestelijk adviseurs. Er kwam ook een artikel in de statuten dat als volgt luidde: 'Dewijl deze bouwvereniging ontstaan is uit de mannenafdeeling van de Aartsbroederschap der Heilige Familie, welke gevestigd is in de Kerk der Eerwaarde Paters Redemptoristen te 's-Hertogenbosch zal het Bestuur ten allen tijde aan die aanvragers tot het lidmaatschap dezer vereeniging, die tevens goede leden zijn van genoemde mannenafdeeling de voorkeur

⁷ Archief 'Eigen Bezit', 'Rapport van den Voorzitter-Scheidsrechter inzake het hangende geschil, over het beheer en bestuur der COÖPERATIEVE BOUWVERENIGING 'EIGEN BEZIT' tusschen het bestuur dezer vereniging enerzijdsch en den heer A.A. van Well en een ander deel der leden anderzijdsch.' (s-Hertogenbosch, 25 oktober 1916), met inliggend uitnodiging voor de buitengewone algemene vergadering van 20 november 1916.

⁸ Archief 'Eigen Bezit', 'Programma feestelijke herdenking van het 20-jarig Bestaan der vereeniging 1903-1923 (zondag 27 januari 1924).

⁹ Zie: Hans Willems en Eddy Smits, 'Plannen voor de Muntel' in: Th. Hoogbergen (red.), *De Muntel (1921-2001)* (s-Hertogenbosch, 2001) 13-24.

kunnen geven.⁷ De onverkwikkelijke episode met Van Well had tot gevolg dat de op zichzelf verdienstelijke sociale pater en eerste geestelijk adviseur De Groot als initiatiefnemer van 'Eigen Bezit' werd beschouwd. De naam van oprichter Van Well verdween voorgoed naar de achtergrond. Van Well woonde overigens tot 1927 in het eerste complex van 'Eigen Bezit' in de Van Heurnstraat en verhuisde daarna naar de Van Noremborghstraat op de Muntel.

'Glorie onzer parochie'

Toen 'Eigen Bezit' in 1924 het 20-jarig bestaan vierde, schreef voorzitter A. van Veldhoven: 'Thans zijn alle redenen aanwezig om te juichen op dit jubeltij, vooral nu de vrede in onze vereeniging is teruggekeerd. Laten wij den vriendenband op dezen dag nauwer aanhalen en waarden dat de thans door U bewoonde woning U ontzaggelijk veel voordeelen heeft bezorgd, waardoor zeer matig geschat U minstens zoovele jaren f 3,00 minder huur per week hebt uitgespaard.'

Van Veldhoven was ervan overtuigd dat de bijdrage van Eigen Bezit aan de verbetering van het dagelijks leven van de mensen groot was: 'Bedenk toch eens wat daarvoor telkens per week is kunnen worden aangeschaft in uw huisgezin. Maar niet van minder belang is, dat na de jongste statutenwijziging de woning wordt, Uwe woning, later bestemd voor Uw nageslacht als erfdeel. Weest dankbaar aan hen die de vereeniging met inspanning, door taaie volharding zoover wisten te brengen dat zij zulke voordeelen U wist te bezorgen. Maar bedenk vooral dat de grondslag van al die werkers was Roomsche idealisme, Roomsche overtuiging en volharding.' Het 20-jarig bestaan werd gevierd met twee Heilige Missen, een receptie, een kinderfeest en een groot avondfeest met, naast officiële plichtplegingen en huldgingen, muziek en toneel.⁸

Het succes van de wijze van werken van 'Eigen Bezit' en de aanhoudende vraag naar goedkope woonruimte was reden om op de ingeslagen weg voort te gaan. En na de bouw van de eerste vier complexen met in totaal 98 woningen in Het Zand (Van Heurnstraat, Overlaatweg) en de Muntelstraat viel het oog voor verdere woningbouw op de tweede stadsuitbreiding na 1890: De Muntel. In 1917 startten de werkzaamheden eerst met het opspuiten van de lager gelegen gronden. In 1920 nam de bouw van woningen een daadwerkelijke aanvang. In het begin waren meerdere woningbouwverenigingen actief. In 1925 volgden particulieren. De woningbouwverenigingen waren opgericht in het kielzog van sociale, maatschappelijke en politieke bewegingen en partijen.⁹

¹⁰ Archief 'Eigen Bezit', Gedenkboek R.K. Coöp. Bouwvereniging 'Eigen Bezit', 's-Hertogenbosch 1903-1928 (met programma der feestelijkheden, zondag 13 mei 1928), 12.

¹¹ Stadsarchief 's-Hertogenbosch, Bijlagen tot de notulen van de gemeenteraad over 1925, no. 102, 23 juli 1925.

Bij het zilveren jubileum van het rooms-katholieke 'Eigen Bezit' in 1928 merkte voorzitter A. van Veldhoven dan ook op: 'Hoeveel zedelijken steun 'Eigen Bezit' verleend heeft, is niet te berekenen. Alleen wil ik in bescheidenheid herhalen, wat twee pastoors van parochies waarin 'Eigen Bezit' huizen heeft, verklaarden: 'De bewoners van 'Eigen Bezit' zijn de glorie onzer parochie'. Met trots ziet 'Eigen Bezit' neer op drie zonen zijner leden welke reeds het priesterschap bekleeden.'¹⁰ In dit opzicht was 'Eigen Bezit', net zoals veel andere organisaties in die tijd, een duidelijke exponent van de vooroorlogse verzuiling in Nederland. Een van die twee parochies waarover de voorzitter van 'Eigen Bezit' sprak, was die op de Muntel.

De plannen voor woningbouw in deze wijk werden in december 1924 in een buitengewone ledenvergadering gepresenteerd: 'We willen voor nette (!) mensen en als het kan met veel kinderen, woningen bouwen, welken den huurprijs van *f* 3,75 à *f* 4,00 niet te boven gaan.'

In juli 1925 kocht de vereniging 3.700 vierkante meter grond van de gemeente voor de prijs van *f* 10,00 per vierkante meter. De gemeente verstrekte de vereniging een lening van *f* 170.000,00. 'Eigen Bezit' deed daar uit eigen middelen zelf *f* 50.000,00 bij.¹¹

In minder dan een jaar verrees het bekendste complex van 'Eigen Bezit': 76 boven- en benedenwoningen aan de Pelssingel/Gheert van Calcarplein. Architect was A.J. van Kempen. Op 19 juli 1926 werden twee gedenkstenen onthuld aan weerszijden van de grote toegangspoort van dit complex. De eerste gedenksteen is gewijd aan de vereniging zelf, de tweede werd geplaatst als eerbetoon aan het gemeentebestuur van 's-Hertogenbosch. De voorzitter van 'Eigen Bezit' stelde dat dit laatste gebeurde 'uit erkentelijkheid voor den grooten steun bij de stichting dezer woningen ondervonden, welk bestuur voor de verbetering der woningtoestanden steeds groote zorg droeg'. Het complex kende twee winkels, op beide hoeken van de Pelssingel met twee afzonderlijke bovenwoningen. Daarnaast omvatte het 26 beneden- en 46 bovenwoningen, met een huurprijs van *f* 3,65 tot *f* 4,00 per week.

Het geheel is een van de meest in het oog springende bouwwerken van 'Eigen Bezit', met name vanwege de in grote letters boven de centrale toegangspoort prijkende verenigingsnaam. Deze woningen aan de Pelssingel en het Gheert van Calcarplein werden binnen de verenigingsadministratie gemakshalve aangeduid als 'E(igen) B(ezit) II'.

De bewoners van de huizen gelegen aan de Van Heurnstraat, Overlaatweg, Muntelwal, Muntelstraat en Aawal werden leden van 'EB I' genoemd.

Bij het 25-jarig bestaan van de vereniging in 1928 kon 'Eigen Bezit' terugzien op de bouw van 174 woningen, waarin zo'n 900 personen een onderkomen vonden. Het gedenkboekje dat ter gelegenheid hiervan verscheen, maakte al gewag van de voorbereidingen voor een complex 'EB III'. Onderdelen van het uitgebreide feestprogramma waren: een Heilige Mis, een feestelijke vergadering en een groot avondfeest voor alle leden. Hier werd onder meer een feestcantate gezongen, waarvan het tweede deel later het eerste couplet zou vormen van het verenigingslied van 'Eigen Bezit'. Dit lied werd voor zover bekend voor het eerst gepubliceerd tijdens de plechtige hulding bij gelegenheid van het gouden priesterfeest van pater A.W. de Groot in oktober 1931.¹² Ter gelegenheid hiervan werden opnieuw drie gedenkstenen onthuld, ditmaal in een tweede complex van de vereniging in de Muntel, aan het Taxandriaplein. Een van de plaquettes toont de beeltenis van pater De Groot, de beide andere dragen teksten. Deze 39 woningen waren in 1931 onder architect C.M. Evers door de firma Struijcken gebouwd op een terrein aan het Taxandriaplein, de Koedijkstraat, Arnoud van Gelderstraat en Willem van Nassaulaan.

¹² Archief 'Eigen Bezit', Gedenkboek R.K. Coöp. Bouwvereniging 'Eigen Bezit', 's-Hertogenbosch 1903-1928 (met programma der feestelijkheden, zondag 13 mei 1928), 4, 11, 13; Programma 1881-1931, 'Plechtige hulding ter gelegenheid van het 50-jarig priesterfeest van den zeereerw. Pater A.W. de Groot C.S.S.R. oprichter der r.k. coop. Bouwvereniging 'Eigen Bezit' op zondag 4 oktober 1931,' achterzijde.

¹³ Stadsarchief 's-Hertogenbosch, Historisch-topografische atlas, blauwdrukken, recordnummers 61.258-61.260; Archief 'Eigen Bezit', raadsbesluit tot verstrekking van een lening, 24 oktober 1930, bijlagen 1930, no. 181.

▼ Plaqueette pater De Groot aan het Taxandriaplein

Deze laan was de plaats waar volgens eerdere plannen van de gemeente een sport- en badhuis had moeten verrijzen. Voor de bouw van de 39 woningen werd opnieuw een bedrag van de gemeente geleend, ditmaal f 135.000,00.¹³

Fonteinje als luxe

Over het wonen in de huizen van 'Eigen Bezit' kunnen ons de voormalige of huidige bewoners nog inlichten. Een van hen haalt herinneringen op aan de jaren van zijn jeugd die hij met ouders, broers en zussen in een woning van 'Eigen Bezit II' heeft doorgebracht: 'De burens waren over het algemeen mensen van hetzelfde slag, met vergelijkbare besognes, grotendeels nette mensen, waaronder fabrieksarbeiders maar ook zelfstandigen (schoenmaker, behanger/stoffeerder, kleermaker etc.) en mensen die bij de Post, het Spoor en de gemeente werkten. Voor de jeugd was er dagelijks de gezamenlijke uit- en terugtocht naar en van de kerk en de school. En zo kende je elkaar en zo ging je met elkaar om. Met ons groeiend gezin met uiteindelijk tien kinderen plus nog een inwonende oom en tante, bewoonden wij op een hoek een bovenhuis van het grootste type met op de bovenste verdieping vier slaapkamers en een berghok, later ook tot slaapkamer gepromoveerd. Met tweeën in een tweepersoons bed slapen was tot ver na de oorlog normaal.

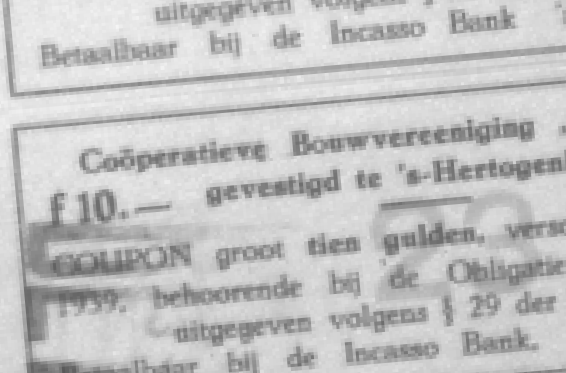
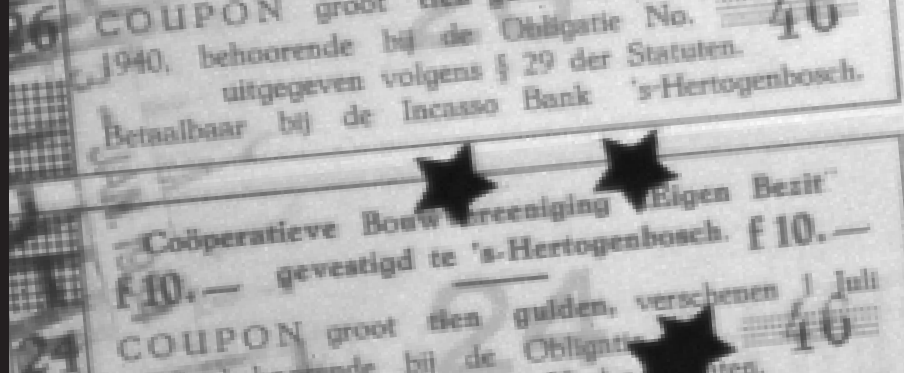
Zo kon met wat passen en meten voor ieder wel een plekje worden gevonden. We moesten ons wel behelpen met één kraan in de keuken met enkel koud water natuurlijk. Als bijzondere luxe was er ook nog een piepklein wastafeltje (het 'fonteintje') boven op de overloop. Met zoveel mensen in huis leefde je wel erg dicht op elkaar. Van privacy (het woord kenden we toen niet) was nauwelijks sprake. Om je huiswerk te maken moest je maar een plekje zoeken. Alleen in de huiskamer werd gestookt, een potkachel met antraciet. Na de 'doorbraak' van de tussendeuren naar de voorkamer kwam daar een gashaard. Wat kon het bitter koud zijn op de slaapkamers. Wekenlang stonden de bloemen op de ruiten en wanneer we naar bed gingen, werd de kapstok leeggehaald voor wat extra dek. Niet dat we ons ooit hebben beklagd. We vonden dat we er goed woonden. Waarschijnlijk hebben we ook geprofiteerd van het feit dat vader bestuurslid was van 'Eigen Bezit' en verantwoordelijk voor reparaties en onderhoud van de woningen. Deze functie had ook de prettige kant dat na bestuursvergaderingen een borrel werd gedronken. Toen de vergadering een keer op Goede Vrijdag viel vroeg de voorzitter of het wel gepast was op deze avond een borrel te schenken. De geestelijk adviseur gaf echter zonder aarzelen het verlossende antwoord: 'Waarom niet? Er zit toch geen vet in!'¹⁴

'Zinkend schip'

'Eigen Bezit' was een coöperatieve vereniging waarbij de leden aandelen bijeen brachten. Het hierdoor vergaarde kapitaal werd geïnvesteerd in woningen. Bij vertrek keerde 'Eigen Bezit' het belegde geld uit. Daarmee hadden oud-bewoners een startkapitaal voor vestiging in een bejaardentehuis of de aankoop van een eigen zaak of woning. De vereniging had ook reeds vóór de oorlog een eigen sociaal fonds waaruit leden ondersteuning of huurvrijstelling kregen bij ouderdom, ziekte of invaliditeit. In 1959 werd dit fonds omgezet in een afzonderlijke stichting. Het roomse verenigingskarakter van Eigen Bezit kwam tot uitdrukking in de Heilige Missen tijdens feestelijkheden en gedenkwaardige momenten. Aanvankelijk vonden deze plaats in de Redemptoristenkerk. De diverse jubilea en feestelijke bijeenkomsten werden vaak met toneelspel en muziek van eigen leden opgeluisterd. Bovendien waren er voor de leden jaarlijkse uitjes en werden er speciale kinderactiviteiten zoals Sinterklaasfeesten georganiseerd. Bij de totstandkoming van het beeld van kardinaal Van Rossum (redemptorist) op het voormalige Veemarktplein nabij de Sint-Josephkerk leverde 'Eigen Bezit' een belangrijke bijdrage, mede uit dankbaarheid voor de jaren

lange inzet van de paters ten behoeve van de stad.¹⁵ In 1940 vond er een grote financiële reorganisatie plaats. Het bestuur constateerde dat 'Eigen Bezit' te weinig op de schuld had afgelost. De leden van 'Eigen Bezit' beschouwden hun boekje als een spaarboekje. De bijgeschreven winst bleek slechts 'papieren winst'. Oudere leden die de vereniging verlieten, kregen een obligatie van behoorlijke waarde. Soms evenaarde deze het bedrag van de betaalde huur en de uitgekeerde rente. Zij woonden dus voor niets of hielden geld over. En dat was niet de bedoeling van de coöperatie. Na goedkeuring van een door het bestuur opgesteld plan tot reorganisatie werden in 1942 nieuwe statuten vastgesteld, waarbij ter bepaling van de winst de delen EB I en EB II voortaan afzonderlijk werden geëxploiteerd.¹⁶

De zwaarste periode in financiële zin was daarmee echter niet overwonnen. Gedurende de Tweede Wereldoorlog en met name tijdens de bevrijding in oktober 1944, had 's-Hertogenbosch, inclusief de diverse complexen van 'Eigen Bezit', veel te lijden. De oorlogsschade van de vereniging werd in 1945 becijferd op f 300.000,00. Tijdens de eerste Algemene Ledenvergadering die 'Eigen Bezit' na de bevrijding in de bovenzaal van Trianon op de Markt organiseerde, werd duidelijk hoe het met 'Eigen Bezit' stond. Secretaris P.B.M. Benne meldde: 'Zonder overdrijving kan de vereeniging vergeleken worden met een zinkend schip, waarvan de bemanning dag en nacht moet pompen om het boven water te kunnen houden om het uiteindelijk met Gods hulp en eendrachtig samenwerken in veilige haven te kunnen brengen. De veilige haven is echter nog lange niet in 't zicht en er zal heel wat bekwame stuurmanschap noodig zijn om het zoover te brengen.

Bij de bevrijding van onze stad werd niet meer of minder de slagader van onze vereeniging afgesneden en er bestaat op het oogenblik niet de minste reden voor eenig optimisme van den kant van het bestuur of voor eenige zorgeloosheid van den kant van de leden. Toen ik eind October de voorzitter opzocht in de ruïne van zijn afgebrande woning, was het eerste wat hij zei: 'Daar ligt het werk van 25 jaar; ik kan niet meer vooraan beginnen, gij zult er je schouders onder moeten zetten.'

¹⁵ Archief 'Eigen Bezit', krantenbericht "Eigen Bezit' 35 jaren.' (1938).

¹⁶ Archief 'Eigen Bezit', Plan 'Reorganisatie der financieele positie van de R.K. Coöperatieve Bouwvereniging 'Eigen Bezit', 30 april 1940; Agenda Buitengewone Algemene Ledenvergadering 26 augustus 1940; Uitnodiging Buitengewone Algemene Ledenvergadering 18 februari 1942, met concept-statuten; Statuten in Bijvoegsel tot de Nederlandsche Staatscourant, 11 november 1942 no. 220.

¹⁷ Archief 'Eigen Bezit', verslag Algemene Vergadering 22 mei 1945.

Ik heb niet gearzeld, omdat ik maar al te goed zag wat er op het spel stond en toen eenige tijd later Pater de Groot mij smeekte om zijn levenswerk niet ten gronde te laten gaan, toen heb ik doorgezet en zal ik doorzetten, totdat onze vereeniging weer op haar niveau staat van voor de catastrofe, mits ik op de volle medewerking van de leden zal kunnen rekenen. Van het bestuur heb ik de garantie van haar volle medewerking en ik breng hen dank voor hun morele steun'. Secretaris P.B.M. Benne deed tenslotte een emotionele oproep waarin hij namens het bestuur om medewerking verzocht: 'Mede-leden laten we ons in deze uiterste nood aaneensluiten zonder compromis met de leuze: 'Eigen Bezit' moet en zal herrijzen.'¹⁷

Onvermoeibaar streefde Benne, inmiddels voorzitter, ernaar met het bestuur en medewerkers de vereniging na de bevrijding er bovenop te helpen. In 1950 werd hem hiervoor een oorkonde uitgereikt. De financiële toestand van 'Eigen Bezit' bleef echter nog jarenlang verre van rooskleurig en de uitgaven overtroffen de inkomsten.

'Douchecel geen luxe meer'

Tijdens de Algemene Vergadering van 1951 meldde Benne: 'Bij het 50-jarig bestaan in 1953 moeten wij geld hebben om feest te kunnen vieren'. Een jaar later kon hij voor het eerst een gunstig geluid over de balans laten horen. Het gouden verenigingsfeest zou hij niet meer meemaken. Hij overleed enige tijd voor de feestelijkheden plaatsvonden. Toen was hij al geen voorzitter meer. Hij was gedwongen af te treden vanwege eigenmachtig optreden. Dat laatste kreeg vorm doordat hij op eigen initiatief de grootboekinschrijving van de Overlaatweg van de hand deed.¹⁸ In december 1953 besloot het bestuur tot de instelling van een Feestcomité dat de jubileumactiviteiten moest voorbereiden. Het Comité bestond uit leden van de vereniging die jaarlijks ouderavonden, kinderfeesten en -uitstapjes en het Sint-Nicolaasfeest organiseerden. Het 50-jarig bestaan moest op eenvoudige wijze gevierd worden. En dat gebeurde.

's Morgens was er natuurlijk een Heilige Mis, gevolgd door een koffietafel voor leden 'met echtgenote' en 's avonds een feestavond voor de ouders. Voor de kinderen van de leden werd een tweede avond georganiseerd. Het bestuur mocht het bedrag van f 1.000,00 niet te boven gegaan, het Comité het jaarbedrag van f 1.400,00 niet. Op zondag 9 mei was het dan zo ver. In de kerk van de paters Redemptoristen werd 's morgens om 08.00 uur een mis uit dankbaarheid opgedragen door de geestelijk

¹⁸ Archief 'Eigen Bezit', verslagen Algemene Vergaderingen van 31 maart 1950, 9 april 1951, 31 maart 1952 en 17 juni 1953; notulen 'Bespreking', 6 mei 1954.

¹⁹ Archief 'Eigen Bezit', notulen Buitengewone Algemene Vergadering 7 december 1953; 'Verslag van de viering van het 50 jarig bestaan van 'Eigen Bezit'.

adviseur van de vereniging. Deze plechtigheid werd gevolgd door een gezamenlijk ontbijt in het parochiehuus aan de Jan Schöfferslaan. 'Onder het genot van een glaasje, een rokertje en een snoepje voor de Dames bleef de grote familie E.B. nog geruimen tijd bijeen', meldt het verslag van die dag. Die avond bracht de Toneelvereniging 'Eigen Bezit' een blijspel. Daarna was er een gezellig samenzijn.

Het verslag vervolgt: 'Nadat het middernachtelijk uur reeds was overschreden en allen ruimschoots waren voldaan door het gebodene, keerden allen in de beste stemming huiswaarts. Een week later werd ook voor de rijpere jeugd een dansavond georganiseerd die ook als volkomen geslaagd mag worden genoemd en waarbij ook weer een verloting ten bate van de nieuwe kerk in plan West werd georganiseerd die eveneens schitterend slaagde. Nog dagen lang hebben leden en kinderen van leden hun grote tevredenheid uitgesproken over het geslaagde jubileumfeest.'¹⁹

De geestelijk adviseur was van groot belang voor de organisatie. De persoon van de adviseur mocht dan regelmatig een ander zijn, in de geest was sprake van een grote continuïteit. Tijdens de jaarvergadering van 1955 werd de nieuwe geestelijk adviseur pater Dankelman verwelkomd. Hij vertelde dat hij, naast het bestuur, ook de leden en hun gezinnen graag wilde leren kennen. Tijdens huisbezoeken wilde hij de traditie van 'Eigen Bezit' om elk lid van de vereniging 'ook lid van de H. Familie te doen worden', handhaven.

Hij wilde niets liever dan dat de gedachten van de stichter van 'Eigen Bezit', Pater de Groot Zaliger, werden verwezenlijkt en spoorde daarom de leden aan 'lid te worden van de mooie Godsdienstige vereniging der H. Familie'. In 1964 meldde het bestuur met enige trots dat een kind van een lid van de bouwvereniging tot bisschop was gewijd, namelijk Mgr. De Reper. Langjarige bestuurslidmaatschappen waren geen uitzondering voor 'Eigen Bezit'. In 1962 nam het bestuur afscheid van W. Delmee. Deze was 40 jaar penningmeester. In 1958 vroeg men het bestuur na te gaan hoe grote gezinnen een badcel konden krijgen. Voorzitter J. van de Berselaar merkte op 'dat een douchecel tegenwoordig geen luxe meer is'.²⁰

Het zestigjarig bestaan van de vereniging in 1964 had een soortgelijk programma als tien jaar eerder, al werd de viering opgeluisterd door het 's-Hertogenbosch Vrouwenkoor. 'Eigen Bezit' maakte ook gebruik van een nieuwe feestlocatie: de Vee-markthallen. De stemming was als vanouds.²¹

²⁰ Archief 'Eigen Bezit', notulen
Jaarvergadering 25 april 1955; notulen
Algemene Ledenvergadering 6 juni 1958;
idem, 28 mei 1962; idem, 28 mei 1964.

²¹ Archief 'Eigen Bezit', verslag viering
60-jarig bestaan op 8 juni 1964.

²² Tilly van Uffelen, 'Eigen Bezit' was
'Eigen Bezit', mensen bleven er wonen',
Brabants Dagblad 12 juli 2003, 12.

'Eigen Bezit' zelfstandig

In 2003 bestond 'Eigen Bezit' 100 jaar. Het is nu een van de kleinste, nog zelfstandige woningbouwverenigingen van Nederland. En de zorgen van vroeger zijn er nog steeds: bestuurscrises, financiële perikelen en natuurlijk het onderhoud van de woningen. De vereniging heeft nog vier complexen met in totaal 187 woningen in bezit. Het eerste bestaat uit de oudste woningen van de vereniging aan de Van Heurnstraat. In 1992 zijn deze, op de voorgevel na, geheel herbouwd. Een tweede complex, de oude woningen aan de Aawal e.o., is geheel gesloopt. Hiervoor in de plaats verrees een woontoren, waarin de vereniging 27 appartementen liet maken. Het derde complex is het bekendste 'Eigen Bezit'-gebouw aan de Pelssingel/Gheert van Calcarplein. Dit tachtig jaar oude complex verkeert echter in slechte staat.

Tenslotte bezit de vereniging nog het vierde complex, de woningen aan het Taxandriaplein e.o.. Dit complex is vrijwel geheel gerenoveerd. 'Eigen Bezit' houdt er ook nog steeds kantoor. Het onderhoud van al deze woningen besteedt Eigen Bezit sinds 2002 uit aan Brabant Wonen. Mensen van buiten de vereniging kunnen lid van het bestuur worden. Dat bestuur heeft als ambitie zelfstandig te blijven. 'Zo blijf je dichtbij de huurders staan. Je kunt democratisch werken en je draagt meer betrokken bij aan een leefbare omgeving.' Door kleine projecten wil de vereniging de buurtbinding die er vroeger bestond, herstellen. Dat krijgt vorm door subsidiëring van een speelgoeduitleen en fietsenreparatieplaats aan het Taxandriaplein. De wijkagent en buurtwerker kunnen gratis gebruik maken van de kantooruimte. Alle veranderingen ten spijt, blijft de roep van veel leden dezelfde als die van honderd jaar geleden. Het klinkt als een echo van het gedachtegoed uit het prille begin van de vereniging: 'Voldoende, ruime, welingerichte en gezonde woningen tegen een zeer lage huurprijs voor de leden.'²²

Hoewel de omstandigheden in de afgelopen eeuw sterk zijn veranderd, blijft het voor velen de wens om fijn te kunnen wonen in een gebouw van 'Eigen Bezit'.

De werkgroep Muntel Historie is samen met vele vrijwilligers, Muntel- en oud-Muntelbewoners, reeds vele jaren actief bezig met het in beeld brengen van de geschiedenis van de oerbosse wijk De Muntel. Tijdens een vergadering van de werkgroep werd de vraag gesteld: Is De Muntel wel eens bezongen in een liedje? En zo niet is het dan geen goed idee om een lied te laten componeren? Hierop werd spontaan gereageerd. Componist en tekstschrijver waren zo gevonden en na het uitwisselen van informatie heeft het duo Hans Lakwijk (tekst) en Sjef van Rooij (muziek) twee prachtige nummers gecomponeerd, waarvan voor wat de werkgroep betreft het Muntellied als 'volkslied' mag worden beschouwd voor deze magnifieke wijk.

Tijdens de bijeenkomst van 8 april 2003, bestemd voor vrijwilligers en andere belangstellenden, werd door Marij van Heijster-van Rooij deze twee liedjes voor het eerst ten gehore gebracht. Zij werd daarbij begeleid door Sjef van Rooij. Het Muntellied werd diverse malen herhaald en enthousiast meegezonden door alle aanwezigen.

Stratenlied
Muziek: J.v.Rooij, tekst: H.Lakwijk

Koe - dijk - straat daar kun - nen ze wel loe -
zien in Twaã - lf - mor - gen straat de zon_heel vaak
Gelder - se Dam hoor je geen scha - pen bla -

Muntellied

Refrein: O Muntel, uitmuntende wijk in Den Bosch,
Gij maakt bij mij duizend herinn'ringen los;
Het plein, waar ik speelde en de Aa, waar ik zwom,
't Staat op de foto's, maar 't keert nooit weerom.
De school, waar ik leerde en de kerk, waar ik bad,
't heeft allemaal zo zijn tijd wel gehad. Maar wat blijft
is jouw leven, met z'n vreugde en smart,
O Muntel, gij ligt Den Bosch na aan het hart.

Couplet 1. Buiten de wallen, en direct na 't Zand
Daar breidde Den Bosch uit, naar de andere kant.
Het ging om een wijk met echt riool en veel licht,
Met bakstenen huizen, op vooruitgang gericht.
Wel niet voor de armen, daarvoor was het te duur,
Maar iedere stichting had er huizen te huur.
Met functionalisme en ook veel Art Déco:
De Muntel, dat is echt wel een wijk op niveau.

Couplet 2. Veel is veranderd, als je dat zo beschouwt:
De KTA is nu tot carré omgebouwd.
De kerk van Antonius is ook plat gegaan,
Een heel nieuwe wijk kwam in het Muntelpark staan.
Geen scholen met fraters of met nonnen voor 't bord
Het lijkt of Arabisch soms de omgangstaal wordt.
Veel winkeltjes werden pizzeria's of zo
Toch bleef steeds de Muntel wel een wijk op niveau.

Couplet 3. Toch ga ik altijd, als ik boodschappen doe,
Ook efkes de brug over, naar vroeger toe.
Langs Pelssingel, dan over de Geldersedam,
De Jan Schöfflerlaan door, waar ik vroeger veel kwam.
De Noremborghstraat en dan het Taxandriaplein,
Waar kinderen nog altijd aan 't speeltuinen zijn.
Dat land tussen Aa-water en IJzeren Vrouw,
De Muntel, de wijk, waarvan ik altijd nog hou.

Het bestuur van Woningbouwvereniging 'Eigen Bezit' beseft dat het in dit artikel geschetste beeld van de vereniging niet volledig is. Zij roep daarom lezers op te reageren zodat eventueel in een later stadium de geschiedschrijving van 'Eigen Bezit' kan worden aangevuld.

Muntelstratenlied

Refrein: De Muntel telt veel straten met een mooie naam.
Maar om die ook te snappen ben ik niet bekwaam.
Wie Aa zegt, zegt Den Bosch, en tuinen zijn toch groen?
Maar Muntel heeft met geld niet veel van doen.

I De Koedijkstraat, daar kunnen ze wel loeien,
Maar koeien zijn er niet, laat staan een dijk;
De Noremborghstraat, ja, da's ook 'ne goeie,
Was schaatsen opruimen daar dan praktijk?
Met de Jonge Voetboog kan ik echt niet missen,
Ook in de Oude Voetboogstraat is 't raak;
In de Pieter Vreedestraat moet je je niet vergissen,
Daar is ook ruzie, zij het niet zo vaak.

II Ze zien in Twaalfmorgenstraat heel vaak de zon niet,
Want pas na elf keren staat hij goed.
Klinkt in de Willem van Nassaulaan het volkslied?
Is Willem Maria ook van 't koninklijke bloed?
Ballet in de Jan de la Barlaan moet toch kunnen,
Maar kernenergie op 't Geert van Calcarplein?
Ik zou Geert van Wou zijn vogeltje wel gunnen,
Maar 't kan beter in de Lange Tuinstraat zijn.

III Op de Geldersedam hoor je geen schapen blaten,
Op 't Rietpolderplein hoor je geen rank geruis,
Op de Pelssingel heeft geen dier zijn vacht gelaten,
Gewicht hoort op de Van der Weeghensingel thuis.
Wel chique Taxandria, Nemius en Molius,
Wel IJsselsteinstraat, waarom geen Breda?
En waarom niet Arnoldius van Geldrius?
Is dat smalle Muntelbolwerk geen poeha?

